

BARACSI LEVENTE

„Szűkölködünk nagy mértékben, Segedelem nélkül.” – Helyzetkép az aradi szórványsorsról

Engedjék meg, hogy egy anekdotával kezdjem az aradi szórványról szóló beszámolót. Nem azért, mintha a szórványsors okot adna arra, hogy viccelődünk vele, de ez az állítólag megtörtént anekdota nagyon hűen tükrözi, hogy mivel is kell szembenéznie annak, aki kisebbségben él, aki szórványban él. Ez a Székelyföldön történt, az '50-es, '60-as esztendőkből, a termelőségvetkezések idején, amikor egy Székelyudvarhely melletti községből egy székely bácsit bevitték a bíróságra, azért, mert a Romániában akkora már elterjedt gyakorlat szerint ő is néhány zsák kukoricát – vagy ahogy ott mondják: málét –, hazavitt a községből. Nyilván, bíróságra került a dolog. Amikor a székelyudvarhelyi bíró, aki egyébként magyar nemzetiségű volt, és ismerte az illetőt, odahajolt hozzá, és egy kicsit körülőán, feddően megkérdezte tőle, hogy *„János bácsi, hogy vetemedett mégis oda, hogy lopjon a községből, eltulajdonítsa azt, ami a másé?”* Ekkor a székely bácsi megpödörve a bajuszát elszégyellte magát, odalépett, és odasúgta a bírónak, hogy *„Bíró úr, tetszik tudni, az utóbbi időben elrománosodtunk.”* Ezt, a vicc mellett, sajnos, szomorú valóságként is tekinthetjük, hiszen nagyon találóan fogalmazza meg ez az anekdota, hogy a kisebbségben való létnek, a szórványban való életnek ez a legnagyobb veszélye, az elrománosodás, a többségi nemzettel való huzamos azonosulás, az asszimiláció.

Ezt a helyzetértékelést, beszámolót három gondolatra szeretném felépíteni. Az első arról szólna, hogy milyen lélektani mellékszöngéi vannak annak, ha az ember szórványban él, milyen lélektani hatások vezethetnek valakit oda, hogy elrománosodjon, vagy az asszimilációnak az útjára lépjen. Aztán egy rövid statisztikai bemutató következik az aradi szórványról, és a végén aztán néhány gondolat, amit tovább lehet fűzni, tovább lehet gondolni, a tennivalókról és a feladatokról.

Az első arról szólna, hogy milyen kísértése is van a szórványlétnek. A legnagyobb kísértése, ami az előbb említett anekdotából is kivilágolt, az hogy a szórványban élő ember számára, a szórványban élő népesség számára egy óriási kísértést, nehézséget jelent az, hogy az emberek egy olyan vidéken, egy olyan környezetben élnek, ahol egy egészen más nyelv, egy egészen idegen kultúra, egy egészen más vallási környezet és egy másféle hagyomány veszi körül őket. Nagyon sok, kisebbségben élő ember számára, a számbeli kisebbség miatt, egyfajta féltékenység alakul ki. Egyfajta kisebbségi érzés alakul ki ezekben az emberekben. És úgy érzik valami belső ok miatt, valami belső hangnak a megmagyarázhatatlan sugallatára, mintha az a hagyomány, az a kulturális, vagy vallási hagyomány, amelynek ők a birtokában vannak, az mintha nem volna olyan értékes, mint az, amivel a többségi nemzet, vagy a többségi környezet dicsekedhet. Úgy érzik, hogy ők egyedül vannak, másoknak a véleményével szemben. És éppen ezért egyre inkább kezdik kerülni azokat a helyeket, azokat a helyzeteket, ahol ők megélhetik az ő magyar közösségi életét. Észre lehet venni például abban ezt a dolgot – ezt a történetet is elmondanám –, hogy Székelyföldről, az '50-es, '60-as években Aradra költöző székely magyar család, hogyan olvadt be az aradi, többségi román nemzetbe. Hogyan próbál azonosulni vele. Az a székely házaspár, amely huszon-, harminc éves korában egy szót nem tudott románul, az '50-es, '60-as években elkerül Aradra, ahol 10-15 % körül mozog a magyarságnak a lélekszáma, és ez a székely házaspár, felneveli a gyermekét Aradon. A román iskolában, a román környezetben felnevelkedett gyermeke házasságot köt aztán egy román fiatalasszonnyal, gyermekeik születnek, majd ez a székely bácsi nálunk, a református lelkész hivatalban kifogásolja, hogy az ő unokáját, Romániában, hogy nincs joga megkeresztelni románul. Nehezen értette meg, hogy a református templomban, a református istentiszteletnek a hivatalos nyelve a magyar nyelv, bármilyen szórvány legyen, vagy bármilyen kisebbségben. Tehát 30-40 esztendőnyi ottlét Aradon, egy székely identitású ember számára már meghozza ezeket a negatív gyümölcsöket. A másik nagy baj, hogy nagyon sokan nem is keresik azt a környezetet, ahol magyarul lehet beszélgetni, és ahol magukba lehet szívni a magyar kultúrát. Éppen ezért, meggyengül nemzeti identitásuk is. Lehetne hasonlítani ezt egy olyan fá-

hoz, aminek meggyengülnek a gyökerei, elveszti kapcsolatát a talajjal, és éppen ezért az első nagyobb szélvihar rögtön el is sodorja ezt a fát, vagy teljesen kidönti. Valahogy nagyon sokszor ezt lehet tapasztalni az ilyen gyökerét vesztett, identitását elvesztett, vagy az identitásában meggyengült embereknél, hogy az első kisebb szellő tulajdonképpen már teljesen elsodorja őket, és belesodorja őket egy többségi nemzetbe, a románságba. Aztán hogy mi az, ami kiváltja ezt az elsodrást, egy román iskolai környezet, egy román baráti környezet, akár egy vegyes házasság, az már csak a körülmények kérdése. De mindig akad valami, ami ezeket a meggyengült gyökerű embereket magával kapja, és végül elsodorja. Ezek az emberek aztán teljesen elvesznek, családok, egész nemzedékek, a magyarság, azon belül is az aradi magyarság számára. Általában, hogy mi is a szórvány, nagyon nehéz megfogalmazni, de a szórványkérdéssel foglalkozó szakemberek általában 30%-ban szokták megszabni azt a küszöböt, ami alatt szórványnak tekinthető egy-egy vidék magyar lakossága. Persze nagyon nehéz ezt megszabni. En azt mondanám, hogy minden határon túli magyar -végső soron az anyaország szempontjából-, valamilyen formában szórvány-magyar. Hiszen kisebbségben kell egy hatalmas többséggel szemben minden nap megvívnia a maga küzdelmét. Még akkor is, ha a saját maga településén 80-90%-os többségben él a magyarság, a Székelyföldön, vagy a Partium egyes vidékein, de mégis szórványban van, mert nem a maga természetes körülményei, természetes módja szerint élheti meg a maga magyarságát, vagy a maga magyar nemzeti öntudatát. De, ha ezt a 30%-os küszöböt vesszük, a többség és a kisebbség arányában, akkor, ha utána számolunk, a legutóbbi népszámlálási adatok szerint, Romániában ez kb. 450 ezer, vagy 500 ezer embert érint. Ez a 30% már egy olyan nagy területet jelent a többség és a kisebbség között, aminek következtében már a két nemzet közötti érintkezés már kézzel fogható, tapasztalható nyomokat hagy a veszteségekben. Arad, ha azt vesszük, hogy 10-15 % az ott élő magyarság száma, úgy a városban, mint általában Arad megyében, akkor azt mondhatjuk, hogy fokozatosan, vagy fokozottan is az etnikailag veszélyeztetett rétegbe tartozik az ottani magyarság. Annak ellenére, hogy van néhány színmagyar település, vagy többségében magyar település, de átlagosan véve etnikailag veszélyeztetett az a környezet, ahol az aradi magyarság megélheti a maga identitását.

Néhány grafikonon szeretném ábrázolni azt, hogy melyek azok a veszteségek, nekünk, az aradi magyarságnak szembe kell néznie. Valahogy úgy látom, hogy a szórványban élő ember lelki betegséggel, vagy egyfajta identitászavarral is küszködik. A szórványok az erdélyi magyarság számára sebeket jelentenek. Ha az ember megvágja valahol az ujját, el kell kötnie ezt a sebet, meg kell gyógyítani, hogy az egész vére ne folyjék el, és ne haljon meg. Valahogy a szórványokat is ilyennek látom. Ott vannak a legnagyobb sebei az erdélyi, az aradi magyarságnak, és ha nem kötjük el ezeket a sebeket, ha nem próbáljuk meg gyógyítani ezeket a sebeket, akkor lassan az egész aradi, vagy egész erdélyi magyarságnak a vére, a vérkeringése, az életereje el fog veszni, ki fog folyni ezekből a sebekből. Néhány olyan kimutató következik, amely rámutat ezekre a vérző sebeire a szórványok.

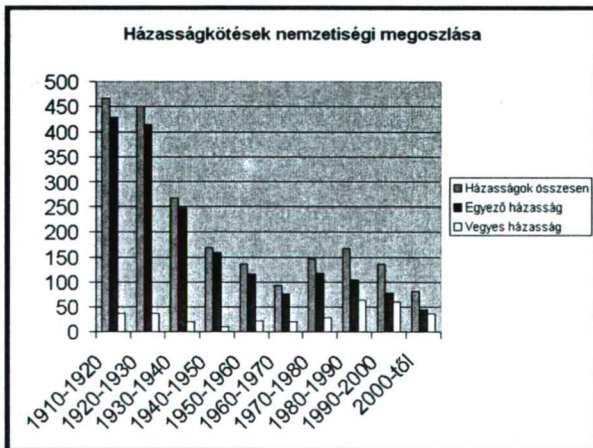
El szeretném elmondani, hogy ezek csak az aradi református közösségnek a házassági, keresztelési, konfirmációi anyakönyvei alapján állítottam össze ezeket a grafikonokat. (1. ábra) Aradon egyébként a reformátusság még a kb. 20-22 ezres magyarságon belül is aránylag kisebbségben van. De azért azt hiszem, hogy következtetéseket lehet levonni ezekből a grafikonokból, nagyjából fedik az aradi és az Arad megyei magyarság helyzetét. Ezen az első grafikonon a század elejétől egészen napjainkig a vegyes házasságoknak az arányait próbáltam összeszámolni. Vegyes házasság alatt jelen esetben nem a református-katolikus, vagy evangélikus hívek közötti vegyes házasságot értem, mert ezen a konferencián nem téma, hiszen a magyarság érdekel bennünket. Tehát, kék színnel az összes megkötött házasságok szerepelnek, mellette bordó oszlopban az egyező, tiszta magyar házasságok, független attól, hogy a magyarságon belül milyen felekezeti megosztásban, és a kicsi, világosabb oszlopban pedig a vegyes, tehát a magyar-román házasságokat látjuk. Azért érdekes ez, mert egyben mutatja a magyarság lélekszámának az apadását is ebben a században. Látjuk, hogy 1910 és 1920 között több, mint 450 megkötött házasság van regisztrálva a mi anyakönyvünkben, az utóbbi időben pedig ez már lecsökkent 100 alá. Tehát a századelőn egy évben 40-50 házasságot kötöttünk meg, most már egy évi 10-15 házasságot kötünk meg. Ez már eleve jelzi a népesség fogyását is.

A következő grafikonon (2. ábra) ezt már különválasztottam és megpróbáltam százalékos arányban kimutatni. Kék csíkkal az egyező magyar-magyar házasságok, bordóval pedig a vegyes házasságok. Világosan látszik,

1. ábra

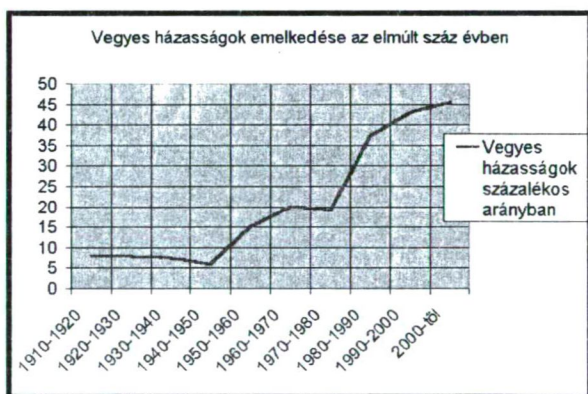
hogy Trianon előtt s még utána egy rövid ideig véletlenszámba ment, 10% alatt volt a vegyes házasságok aránya, ritkaságszámba ment. Látszik az, hogy elértünk 2000-ig, és ott szinte már fele-fele arányban, tehát 55 és 45 % között mozog csak a református templomban megkötött vegyes házasságok, tehát magyar-román házasságoknak az aránya. Ez is félrevezető

2. ábra

egy kicsit, mert nyilván, ebben a kimutatásban nem szerepelnek azok, akik annyira elvesztették a maguk magyar közösségével való kapcsolatukat, hogy már nem a református vagy katolikus templomba jönnek el házasságkötésre.

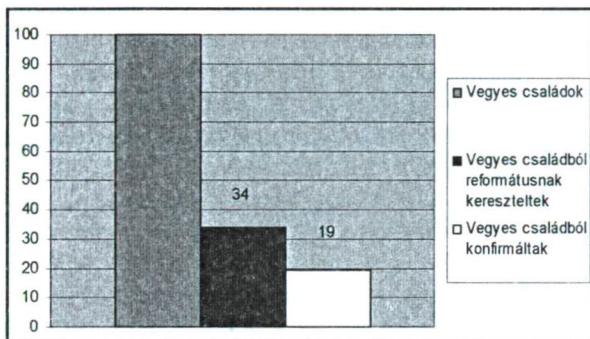
A következő grafikonon (3. ábra) pedig már az látszik, hogy milyen méretekben, és mikor ugrik meg vészesen a vegyes házasságoknak a száma. Alig 5-10 %-ról a '10-es, '20-as években, hiába volt aztán az, hogy Erdély Romániához került, és '40- '44-ig is ott maradt Dél-Erdély Romániához csatolva, ez akkor még nem nagyon befolyásolta a románságnak a magyarsággal való asszimilációját. Utána látszik, hogy az '50-es, '60-as években következik egy nagyobb ugrás, amikor Aradon az iparosítás miatt óriási román tömegek kerültek be Aradra. Ez már sokkal nagyobb területet, és sokkal nagyobb kísértést jelentett az aradi magyarság számára, hogy a vegyes házasságok révén elmosódjon a határ. Utána pedig kevés szünet után látjuk azt, hogy a kilencvenes évek után hirtelen, mintha a politikai felszabadulás egyfajta hagyományoktól való elszakadást is, egy öntudatvesztést is jelentene. A '90-es évek után 20-25%-ról ugrik fel rohamosan és vészt jósolóan egészen az 50%-ig.

3. ábra

A következő grafikonon (4. ábra) azt mutatja, hogy mi ennek a veszélye. A vegyes házasságot nem kárhoztatni akarom én, nem azzal van a baj, hogy valaki vegyes házasságban él. Nem a vegyes házasságokkal

van önmagukban a baj. Semmi gond nem lenne akkor, ha olyan erős volna a magyar fél, a maga magyar nemzeti öntudatában, hogy az utódait, a gyermekeit magyarnak nevelné. Ez a grafikon azt mutatja százalékos arányban, kékkel most csak a vegyes házassokat jelöltem, az jelenti a 100%-ot, utána következik a bordóval jelölt 34%-os érték, ami azt jelenti, hogy a vegyes házassok közül, mint fiatal családok, hányan hozzák vissza a gyermekeiket református templomba megkeresztelni.

4. ábra

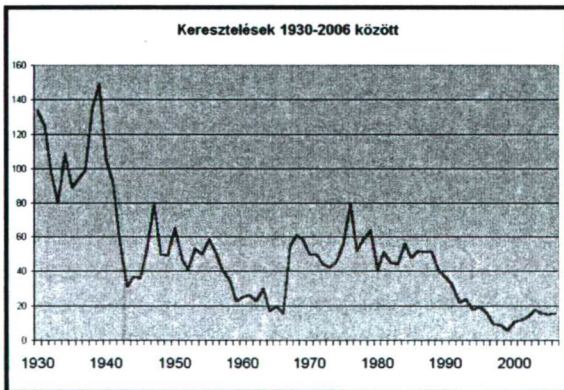
Ez világosan mutatja azt, hogy a fiatal vegyes házassok közül gyakorlatilag 2/3-a a házasságnak az első éveiben a családi konfliktusnak az elkerülése végett már nem vállalja azt, hogy a sarkára áll, és azt mondja, hogy a gyermekemet magyarnak akarom megkeresztelni. Reformátusnak, katolikusnak, vagy evangélikusnak, és ha török, ha szakad, elmegyünk a református templomba, vagy magyar templomba, és magyar nevelést adok a gyermekemnek. Az látszik tehát, hogy csupán 34%-uk, a házasságkötést követő években jön vissza azért, hogy legalább ezzel a gesztussal is egy kicsit kifejezze azt, hogy ő azért megpróbálja a magyar identitást elültetni a gyermekének a szívében. A következő lépcsőfok a konfirmáció, egyfajta hitvallástétel, egy elkötelezettség a református egyház iránt, a református értékeknek a felvállalásával. Ez már egy tudatos hovatartozás. Azt mutatja ez a grafikon, hogy ha a vegyes családok el is hozzák a gyermekeket megkeresztelni, tehát elindul egyfajta törekvés arra, hogy azért megpróbálom a gyermekemet elindítani a magyar nyelv útján, a magyar öntudat kialaku-

lásának az útján, 34%-tól 19%-ig elvesznek ezek a gyermekek. Mert azok a szülők hiába keresztelték – most furcsán hangzik, hogy magyarnak, mert nem magyarnak keresztelték, de magyar környezetben a gyermekeiket, hiába indítják el ebben a környezetben, a román iskola, és a román körökben való forgolódás gyakorlatilag kiszippantja ezt a különbséget. Csupán 19% az, aki 13 éves korában annyira tud magyarul beszélni, hogy és annyira tudja vállalni, hogy egyháztagnaként magyar környezetben felvállalja tudatosan is, nemcsak református hitét, vagy öntudatát, hanem a magyarságát is. Ezzel az a probléma, látszik is, hogy a vegyes házasságoknál mekkora veszteség az, hogy a 100%-ból lementünk már 19%-ig, tehát egy nemzedéken belül több mint 80%-os vesztesége van a szórvány magyarságnak. Ez a vegyes házasságoknak a veszélye. Néhány példát is szeretnék azért elmondani, néhány szomorú példát, ami ezt alátámasztja, hogy ne csak valami elméleti szintű legyen ez a beszámoló. A Szilágyságban sok református faluközösség, gyülekezet van. A '60-as, '70-es években rengetegen elkerültek magyar házaspárok, akik nem tudtak még románul, bekerültek Aradra, gyermekeiket – valószínűleg abból a megfontolásból, hogy visszaemlékeznek az ő fiatal korukra, hogy gyenge román tudással milyen nehezen illeszkedtek be a többségi román környezetbe-, gyermekeiket reformátusnak keresztelték, de már román iskolába íratták. Én az utcán mentem egyszer véletlenül mögöttük, és a szülők a gyermekekkel, egymás között, románul beszéltek. Még egy példát elmondanék. Ez már nem nálunk történt meg, de félő, hogy ide is eljutunk, vannak olyan szeletei, rétegei az aradi szórványmagyarságnak akik már eljutottak oda. Én Margittán születtem, amikor az édesapám egy Margittához közeli kis faluban, árpádkori településen, tiszta magyar falu volt valamikor, Érábrányban volt lelkipásztor, ahol fokozatosan leépült a magyar iskola. Amikor én megszülettem, amikor gyermek voltam, már nem volt lehetőség a magyar gyermekeket magyar iskolába íratni, hanem csak román iskolába. Annak ellenére, hogy a magyar szülők nyilván ragaszkodtak volna hozzá, hogy gyermekeiket magyar iskolába írássák, de nem volt rá lehetőség. Szintén egy református családról van szó, aki a gyermekét kényszerből román iskolába adta. Ez a gyermek román iskolába járt egészen végig, ahol félelemből, félenkségből, szégyenből egymás között is románul beszéltek még a magyar

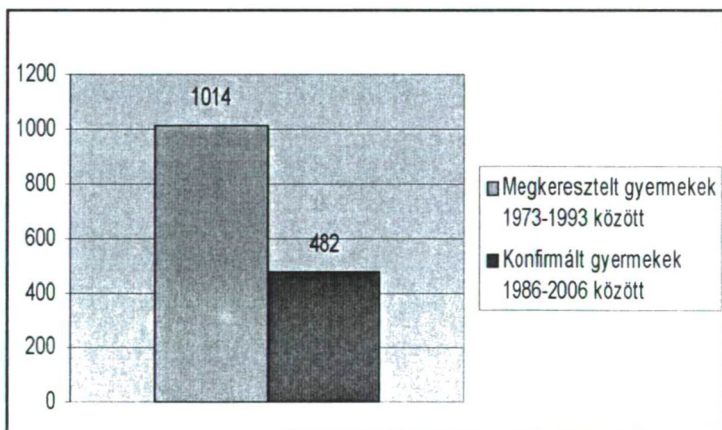

gyermek is. Ez a fiú aztán elkerült a katonaságba, onnan már csak román nyelven tudta megírni szüleinek a levelet, és a szülők könnyes szemmel hozták át a parókiára fiuk levelét, az édesanyámhoz, aki tanárként jól beszél románul, és vele fordították le a saját gyermekük katonaságból írt levelét, mert a gyermek már nem tudta megírni magyarul, ők pedig nem tudták elolvasni, és nem értettek románul. Tehát ilyen szélsőséges, ennyire lehangoló, és ennyire végzetes lecsapódásai vannak az anyanyelvi oktatás hiányának és a vegyes házasságoknak. És még egy példa arra, hogy mit is jelent ez az óriási veszteség. Éppen a múlt nap volt, amikor számolgattam ezeket az adatokat, és írogattam össze, és bejött egy fiatalember, akinek családneve és keresztnéve is gyönyörű magyar név, de egy szót nem tudott magyarul. Az édesapja után jött érdeklődni, a mi keresztelési anyakönyvi kivonatunkból. Tudta, hogy az édesapja református, és nálunk volt megkeresztelve, valamilyen adatok kellettek hozzá, meg is találtuk, és aztán megtaláltuk egészen véletlenszerűen az ő keresztelési bejegyzését is. Tehát az édesapja pont ebbe a kék sávba tartozik (táblázat), vegyes házasság, beletartozik ebbe a 34%-ba, aki eljött, és megkeresztelte a saját gyermekét is vegyes házasként, de a gyermek már beletartozik abba a vörös és sárga közötti különbségbe (grafikon), akit hiába kereszteltek meg, mert a szülei, az édesapja már nem tanította meg az anyanyelvére, teljesen elveszett az aradi magyarság számára.

5. ábra

Ezek az adatok vezetnek oda, amit a keresztelési összesítés (1930-2000-ig) grafikonján (5. ábra) látunk: az 1930-as években még a 140 között mozgott a magyarként, reformátusként megkereszteltek száma, 2000 után pedig már a 10-15 között mozog. Azonban ne csak a vegyes házasságoknál is megdöbbentő arányok jöttek ki, amikor összeírtam ezeket a bejegyzéseket. Itt a kék sávban már az egyező nemzetiségűek vannak, azok, akik magyar családok. A magyar családok az elmúlt 20 évben több mint 1000 gyermeket kereszteltek meg nálunk, a református templomban. Rá 13-14 évre, ahol beérkezik a konfirmációnak az ideje, ugye beszámolva a kitelepüléseket, az elköltözéseket, ebből az 1014 gyermekből 482 került oda, hogy le is konfirmáljon. Nem azért, mert közben megtagadta a hitét, hanem ez arra a szomorú helyzetre világít rá, hogy ez az 1014 és 482 közötti különbség egy olyan rétege az aradi szórvány magyarságnak, akik már nem tudnak jól, magyarul beszélni, akik már román iskolába járnak, akit teljesen kiszakadtak a magyar környezetből, akik esetleg csak értegetnek a nagyszüleiknek a nyelvén, de a román iskolai környezet teljesen eltompítja bennük még azt a kicsi hangot, azt a kicsiny öntudatot is, amit a valamelyik szülőjüktől, esetleg a nagyszülőktől megtanulhatnak, vagy amit megélhetnek.

6. ábra

Ez egy óriási fájdalom az aradi magyarságnak és tulajdonképpen ebben kéne megtalálnunk azt a feladatot, hogy mit tudunk kezdeni a maradékkal. Pedig Aradon van lehetőség a magyar oktatásra, Aradon van magyar iskola, Aradon, hogyha minden magyar ember (most a vegyes házassokat felejtjük is el), a tiszta magyar családoktól elvárható volna, hogy a gyermekeiket csak magyar iskolába adják. A táblázat szerint 1014-től 482-ig több, mint 500 gyerek veszett el. Aki sem az egyházzal, sem a magyar iskolával, sem a magyar barátokkal, semmilyen magyar környezettel kapcsolatot nem tart fenn.

Ezért is jutottunk oda, hogy minden évkezdésnél, darabonként kell megküzdeni minden gyermekért, hogy valahogy kijöjjenek azok a létszámok, amivel egy magyar osztályt el lehet indítani.

Mit tehetünk mi? És most ezzel a harmadik, befejező részére térnék át ezzel az előadásomnak. Én úgy látom, hogy sok mindent – sajnos –, nem lehet tenni, hiszen nyilvánvaló dolog, hogy különböző nemzetiségek egymás mellett élésében van egyfajta átszüremkedés, vagy átjárhatóság a nemzetiségek között. Nem lehet megtiltani, még befolyásolni sem lehet a vegyes házasságokat. Ez egyfajta velejárója, sajnos, természetes velejárója az együttélésnek. Viszont az a véleményem, hogy ennek a fajta vegyes házasságnak, és ennek a fajta vérvesztésnek nagyméretű arányaiba semmiképpen nem szabad belenyugodni, mert ez már rövid távon is (nem évszázadokban kell itt gondolkozni, hanem egy generáción belül is) óriási, visszafordíthatatlan veszteségeket jelenthet. Nyilvánvalóan visszafordítani nem lehet ezt a folyamatot, de talán megfelelő odafigyeléssel meg lehet állítani, le lehet lassítani. Figyelmeztetés számunkra Reményik Sándor egyik ismert verse:

Elpártolt liliomszál

*Liliomszál, liliomszál,
Idegenhez mért hajoltál?
Mért öleli karcsú szárad,
Mért felejtet a fajtádat?
A fajtádat, a hűdedet
Szerelmed tüzére tetted,*

*Messze látszik lobogása,
Mi lesz, ha lesz hamvadása?*

*Liliomszál, liliomszál,
Idegenhez mért hajoltál?
Apád-anyád megsiratott,
Sírván, mégis hozzá adott.
Lehetsz neki százszor drága:
Más világ az ő világa.
Világába – ősi átok –
Beolvad a te világod.*

*Liliomszál, liliomszál,
Idegenhez mért hajoltál?
Ha magod lesz: drága gyermek,
Nem tanul liliomnyelvet.
Vagy kis lelkét összetépik,
Meghasonlik, míg megérik.
Két tűz között, kevert vére
Kiomlik a csatatérre.*

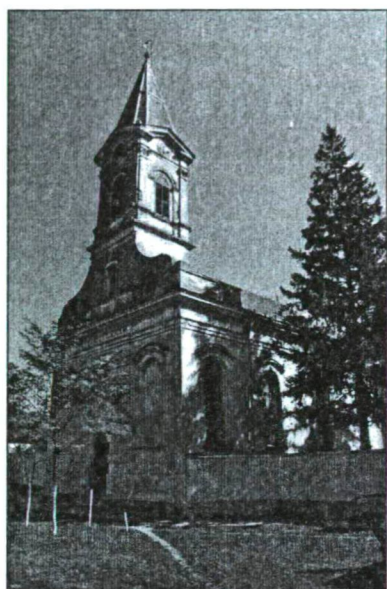
*Liliomszál, liliomszál,
Hajladozzál, hajladozzál.
Szerelmes hajladozásod
A te legfőbb igazságod.
Mi szomorún körülállunk
Mert más a mi igazságunk,
Siratjuk a nászi kedved,
Siratjuk a fajtánk benned.*

Még egy utolsó gondolat, ami a tennivalókra vonatkozik. Külön előadásnak, külön tanulmánynak volna a feladata az, hogy mikkel lehet esetleg megállítani, lelassítani az elszórványosodást. Lehetne beszélni a megfelelő intézményes keretekről, ott, ahol nincs már magyar nyelvű oktatás, lehetőséget kell teremteni a fakultatív oktatások beindításában. Erre nagyon sok példa van Arad megyében is, ahol a lelké-

szi hivatalok, az egyházak körül csoportosult ki egy olyan kis mag, ahol ezeket a gyermekeket tanítani lehet. Nagyon fontos lenne az, hogy minden szórványközösségben központi helyen valamiféle szórványiskolát hozzunk létre. Azt látjuk Aradon is, hogy hiába van meg a lélekszám, mégis gyermekek százait nem adják magyar iskolába, ahol lehetőség lenne rá. A vidéki szórványban éppen fordított a helyzet. Azt az 5-6 gyermeket beadnák az iskolába, de nincs rá lehetőség, nincs meg a kellő létszám. Az ilyen helyeken nagyon fontos volna egy központosított szórványiskolát létrehozni, akár bentlakással, akár az iskolabuszok segítségével. Fontos volna magyar kulturális rendezvények szervezettebb beindítása. Például Borosjenőben – ez egy régi kis városka, valamikor ez virágzó kis magyar városka volt, ma már kisebbségben van a magyarság, de ott pl. sikerült a kilencvenes évek elején beindítani a Horváth Béla szavalóversenyt. Horváth Béla annak a városkának egy szülöttje, aki később híres kolozsvári színész lett. Az ő emlékére szavalóversenyt indítottak be, és minden esztendőben 50-60-70 gyermek a környékbeli kisvárosokból, falvakból részt vesz ezeken a szavalóversenyeken. Olyan gyermekek, akik soha nem jártak magyar iskolába. Ennek a szavalóversenynek egyre egyre jobb a színvonala, tehetséges gyermekeket, fiatalokat lehet felfedezni, és van már olyan gyermek közöttük, akit aztán el lehetett küldeni a Partiumi egyetemre, hogy magyar nyelven végezze tovább tanulmányait. Ezek a fiatalok talán visszajönnének a szórványokba, ahol otthon érzik magukat, hiszen onnan kerültek ki, és ki lehetne egy saját értelmiségi réteget képezni ezekben a szórványokban. Ha az aradi, az Arad környéki szórvány-magyarság is a saját maga szellemi tartalékait valahogy a felszínre tudja hozni, ebből aztán lehet valamiféle továbbfejlődés.

Közben betettem egy képet, amely megint a szórvány sorsot emlékezteti, a szemlaki református templomról (1. kép) és a szemlaki paplakról (2. kép) van szó. Ez egy tiszta református, német nyelvű gyülekezetünk, mely unikumnak számít Erdélyben, de ahol a '60-as, '70-es, '80-as években kivándoroltak a németek, a maradék beolvadt. Ma már kb. 20-30 öreg egyháztag tartozik ehhez a gyülekezethez, még van református lelkészük, de lassan az enyészeté lesz a templom is, a parókia is. Hasonló sorsa van a csermői, vagy pedig a gyoroki, a lippai református paplakoknak, lelkési hivataloknak, templomoknak is. Ezeket

1. kép

2. kép

3. kép

egy megfelelő összefogással az egyházak és a civil szervezetek át lehetne alakítani akár nyári szórványtáborokká, vagy anyanyelvi táborokká.

A címben egy református ének sorait olvassuk: „Szűkölködünk nagy mértékben segedelem nélkül...”, de tovább folytatódik ez az idézet: „...reménykedünk Örök Isten, Te légy segítségül!” A szórványban csak ezzel a reménységgel lehet végezni a szolgálatot. Úgy, ahogy maga a szórványság, a diaszpóra jelentése is magában hordozza: hiszen szétszórt magot jelent. Én hiszem azt, hogyha ezek a szórványban élő lelkek, ezek a szétszórt magok jó talajra találhatnak, és megfelelő, szeretetteljes gondoskodást kapnak, akkor jó termés, és a jövődönék egy gyümölcsöző reménysége is benne van ebben a szolgálatban.

A befejező kép: az erdélyi szórvány magyarságnak a jelképévé, szimbólumává lépett elő a Gyulafehérvártól nem messze lévő marosszentimrei református templom (3. kép), és a hozzá kötődő Jékely Zoltán költemény, amelyet 1936-ban írt. Akkor még volt ott néhány református lélek, magyar ember, ma már nincs az sem ebben a fa-

luban, már csak a templom hirdeti a régi korok a dicsőségét. Ennek a soraival szeretném bezárni ezt a beszámolót.

Jékely Zoltán : A marosszentimrei templomban

*Fejünkre por hull, régi vakolat,
így énekeljük a drága Siont;
egér futkározik a pad alatt
s odvából egy-egy vén kuvik kiront.
Tízen vagyunk: ez a gyülekezet,
a tizenegyedik maga a pap,
de énekelünk mi százak helyett,
hogy hull belé a por s a vakolat,
a hiuban a denevér riad
s egy-egy szuvas gerenda meglazul:
tizenegyedikünk az árva pap,
tizenkettedikünk maga az Úr.
Így énekelünk mi,
pár megmaradt
– azt bünteti, akit szeret az Úr–,
s velünk dalolnak a padló alatt,
kiket kiűrtott az idő; gazul.*

1936

(Cumania)